

บทที่ 4

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่องหน้าที่ของภาษาในบทละครเพื่อเยาวชนของโครงการสื่อชาวบ้าน (คณะกรรมการชามป้อม) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหน้าที่ของภาษาที่ใช้สื่อสารในบทละครที่สัมพันธ์กับการสื่อความหมายและคุณค่าเนื้อหาของบทละคร

1. องค์ประกอบและความสัมพันธ์องค์ประกอบ

บทละครของโครงการสื่อชาวบ้าน(คณะกรรมการชามป้อม) ที่จัดพิมพ์สำหรับการแสดงในปี พ.ศ. 2536-2540 จำนวน 5 เรื่อง คือ *เจ้าล่อ* *จันทโครพตอนใจจะ before...time!* *มาลัยมงคล* *พินฐาน...เอ๋ย* และ *หุ่นไล่กา* มีองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบดังนี้

1.1 แนวคิด

แนวคิดของบทละครที่ศึกษา จำแนกได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ แนวคิดปรัชญาชีวิตกับปัญหาสุขภาพจิต นำเสนอในบทละครเรื่อง *เจ้าล่อ* *จันทโครพ* และ *มาลัยมงคล* แนวคิดเรื่องความไม่เป็นธรรมทางสังคม ในบทละครเรื่อง *พินฐานเอ๋ย* และแนวคิดเรื่องคุณค่าและบทบาทหน้าที่ของบุคคลในบทละครเรื่อง *หุ่นไล่กา* เรื่อง *เจ้าล่อ* แสดงผลร้ายของการขาดความรักความอบอุ่น และการยอมรับจากครอบครัวและสังคมว่า ทำให้วัยรุ่นเลือกเดินทางผิด หันไปพึ่งยาเสพติด ความผิดพลาดของตัวละครได้ชี้ความสำคัญของสติตลอดจนความรักความอบอุ่นในครอบครัวที่ขาดหายไปจากวิถีชีวิตของคนในปัจจุบัน ส่วน *จันทโครพ* นำเสนอแนวคิดเรื่องปัญหาเอดส์ อันเนื่องมาจากความสัมพันธ์ทางเพศที่ผิดพลาดเพราะความด้อยประสบการณ์และขาดวุฒิภาวะในกลุ่มวัยรุ่นปัจจุบัน เนื่องจากพ่อแม่ไม่มีเวลาอบรมและสอนลูกและยังเป็นตัวอย่างที่ผิดให้เด็กเลียนแบบ *มาลัยมงคล* ซึ่งเป็นบทละครเรื่องสุดท้ายในกลุ่มนี้ก็แสดงปัญหาจริยธรรมทางเพศ การกดขี่ระหว่างเพศ อันเนื่องมาจากปัญหาครอบครัวในสังคมที่มีสิ่งยั่วยุคาดเดาได้และเพศพาณิชย์ที่ทำลายคุณค่าของมนุษย์ นั่นคือปัญหาโสเภณีเด็กและโรคเอดส์ กระตุ้นให้มีการเรียนรู้เหตุแห่งทุกข์และแนวทางดับทุกข์ตามแนวทางพุทธศาสนา เพื่อให้วัยรุ่นแก้ไขปัญหาด้วยสติและรู้จักควบคุมพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม รู้จักรับผิดชอบชีวิตของตนและเพื่อนมนุษย์

บทละครเรื่อง *พิษฐาน...เอย* แสดงข้อคิดว่าการพัฒนาประเทศไม่ได้ให้ความเสมอภาคทางโอกาสแก่คนส่วนใหญ่ จนต้องอพยพทิ้งถิ่น ลูกต้องกลายเป็นโสเภณีเด็กและติดโรคเอดส์ ปัญหานี้โยงกับระบบเศรษฐกิจและการพัฒนาในยุควัตถุนิยม แสดงความไม่เป็นธรรมทางสังคมอย่างชัดเจน ส่วนบทละคร *หุ่นไล่กา* ได้แสดงแนวคิดเรื่องคุณค่าของหน้าที่ซึ่งเหมาะสมกับสถานะของบุคคล ความภูมิใจในบทบาทหน้าที่ที่จะเกิดขึ้นด้วยการเรียนรู้ตามประสบการณ์

1.2 โครงเรื่อง

บทละครทั้งสามแนวคิดมีโครงเรื่องที่แสดงความขัดแย้ง ประกอบไปด้วย 3 ส่วนคือ ความขัดแย้งภายในตัวละครเอง ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละครและความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับสิ่งแวดล้อม แต่มีการประกอบโครงเรื่องที่แตกต่างกัน เพราะมีวัตถุประสงค์ในการสื่อสารที่แตกต่างกัน คือ แนวคิดปรัชญาชีวิตกับปัญหาสุขภาพจิต เน้นการขาดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างวัยโดยเฉพาะในครอบครัว จึงสร้างความขัดแย้งภายในตัวละครที่มีความอ่อนแอทางสุขภาพจิตในช่วงวัยรุ่น แล้วจึงพัฒนาเรื่องเข้าสู่ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละครต่างวัย แล้วลงเอยด้วยความหายหน้าของตัวละครเอก ส่วนแนวคิดความไม่เป็นที่ธรรมทางสังคมเน้นผลกระทบของระบบสังคมต่อบุคคลด้วยโอกาส ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับสิ่งแวดล้อม กำหนดโดยสังคมและเศรษฐกิจ จากนั้นได้พัฒนาเรื่องเชื่อมโยงมาสู่ ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละคร ลงเอยเหมือนกลุ่มปรัชญาชีวิตกับปัญหาสุขภาพจิต แนวคิดสุดท้ายเน้นการเรียนรู้ในสถานะและบทบาทของบุคคล โดยได้วางความขัดแย้งที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการอยากเป็นมนุษย์ของหุ่นไล่กาใน 3 ส่วนพร้อมๆกัน คือ ความขัดแย้งระหว่างหุ่นไล่กากับสภาพแวดล้อม และความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละคร และความขัดแย้งภายในของหุ่นไล่กาเอง ที่คิดว่ามนุษย์สามารถทำอะไรได้ทุกอย่าง ความขัดแย้งเหล่านี้ส่งผลต่อการดำเนินเรื่องที่นำหุ่นไล่กาไปต่อสู้กับปีศาจ จนเห็นคุณค่าตามบทบาทหน้าที่ของตนว่าไม่ด้อยไปกว่ามนุษย์

1.3 ฉากและการดำเนินเรื่อง

บทละครทั้ง 5 เรื่อง มีฉากที่สอดคล้องกับการดำเนินเรื่อง เช่น ฉากในชุมชนที่เจ้าลอขัดแย้งกับผู้คน ในเรื่อง *เจ้าลอ* แสดงว่าความสัมพันธ์กับสังคมมีผลต่อจิตใจของตัวละคร การไม่ยอมรับของสังคมเท่ากับขัดขวางโอกาสที่เยาวชนจะพัฒนาตัวเองไปสู่ความดีงาม ฉากในตำหนักเรื่อง *จันทโครพฯ* ที่จันทโครพขัดแย้งกับพระราชบิดามารดา แสดงว่าการเลี้ยงดูโดยไม่ให้ความรู้และความเข้าใจที่เหมาะสมเป็นสาเหตุเบื้องต้นของความผิดพลาดในชีวิตของวัยรุ่นได้ ฉากที่แสดงชีวิตในดินแดนเหนือธรรมชาติ ในเรื่อง *มาลัยมวงคล* แสดงให้เห็นว่าสวรรค์หรือนรกอยู่ในอำนาจการกระทำของมนุษย์ และความทุกข์ที่แท้จริงมาจากความประจักษ์ในแนว

ทางการดับทุกข์ตามแนวคิดเรื่องกรรมและนิพพาน ฉากในเรื่องพิษฐาน...เอย ที่ชานาพ่ายแพ้อำนาจทุน แสดงว่าการพัฒนาทำลายคุณค่าของมนุษย์ ส่วนเรื่องหุ่นไล่กา ฉากทุ่งนาสร้างความขัดแย้งต่อสถานะและบทบาทของหุ่นไล่กาในขณะที่ยังไม่เกิดการเรียนรู้ และสามารถคลี่คลายความขัดแย้ง เมื่อตัวละครเกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสมจนเข้าใจคุณค่าของบทบาทและหน้าที่ของตน

1.4 บทสนทนา

บทสนทนาที่แสดงให้เห็นความเชื่อมโยงกับโครงเรื่องและแนวคิดของเรื่องมี 3 ลักษณะ คือ บทสนทนาของตัวละครกับตัวละคร สื่อให้เห็นความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละคร และบอกลักษณะนิสัยที่สัมพันธ์กับความขัดแย้งของตัวละคร ตลอดจน บอกภูมิหลังของตัวละครแสดงให้เห็นปฏิกิริยาของตัวละครที่มีต่อเหตุการณ์และแสดงแนวคิดสำคัญของเรื่อง ดังบทสนทนาในเรื่อง *เจ้าลอ*

เพื่อน/แพง ไครนะว่าเจ้าเลว
 ลอ ทุกคนกันด่าว่าข้าเลว คนเลวจะทำดี ได้ฉันใด
 เพื่อน/แพง หนทางพิสูจนี่มา กาลเวลาพิสูจนี่ใจ มัวแต่คิด ไม่ลงมือทำ จะ
 พันกรรมอย่างไร เริ่มต้นเสียเดี๋ยวนี้ มีเราเป็นกำลังใจ จะรอเจ้ามีชัยที่
 ปลายทาง

บทพูดเดี่ยวของตัวละคร บอกภูมิหลังของตัวละครให้ผู้อ่านและผู้ชมรู้จัก แสดงความขัดแย้งภายในของตัวละคร แสดงลักษณะนิสัยของตัวละครที่สัมพันธ์กับความขัดแย้งในโครงเรื่อง และแสดงให้เห็นปฏิกิริยาของตัวละครที่มีต่อเหตุการณ์

เจ้าลอ ไครจะล่วงรู้ว่า ที่แท้ข้ายังไฟฝัน จะหวังวาดความงาม
 สาระพัน หวังสร้างสรรค์คุณความดี แต่ไครเล่าส่งเสริม
 ให้ข้าเติมไฟที่มี

(เจ้าลอ)

การบรรยายของคอรัส ผู้สร้างบทใช้คำบรรยายของคอรัสเล่าภูมิหลังของเรื่องในช่วงเปิดเรื่องเพื่อเชื่อมสู่เรื่องและสร้างความสงสัยให้ผู้ดู/ผู้อ่าน นอกจากนี้คอรัสยังเป็นผู้เล่าเรื่องเพื่อช่วยให้เกิดการดำเนินเรื่อง กระชับและสมบูรณ์มากขึ้น ทั้งยังแสดงแนวคิดสำคัญของเรื่องด้วย

คอรัส

เพียงตระหนักในบุญ   ตระหนักในบาป   ตระหนักในกรรมที่สร้างไว้
จิตบรรลुพระศาสนา   แห่งองค์พระภุชช
ผองชนคนทั้งหลาย   ย่อมงดงามเสมอกัน

(มาลัยมงคล)

1.5 บทเพลง

บทเพลงที่แสดงในบทละคร สื่อความหมายให้เห็นถึงสภาวะของสังคัม สถานะและพฤติกรรม ของตัวละครซึ่งมีส่วนกระตุ้นให้ผู้อ่านเข้าใจต่อสถานการณ์และเข้าถึงแง่มุมอันซับซ้อน ตลอดจนเสริมเนื้อหาของบทสนทนาซึ่งจะสร้างความเข้มข้นทางอารมณ์ได้มากขึ้น

1.6 ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ

ผู้วิจัยพบว่าในบทละครทั้ง 5 เรื่อง ทุกองค์ประกอบมีความสัมพันธ์อย่างเป็นเอกภาพ ความขัดแย้งภายในตัวละครและความขัดแย้งระหว่างตัวละครเป็นเหตุผลกับลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของตัวละคร ที่ทำให้ความหายนะของตัวละครเอกเป็นสิ่งที่สมเหตุสมผล ในฉากที่แสดงความขัดแย้งที่สำคัญก็มีบทสนทนาและคำบรรยายของคอรัส สื่อให้เห็นความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละคร บอกภูมิหลังของตัวละคร แสดงให้เห็นปฏิกิริยาของตัวละครที่มีต่อเหตุการณ์และแสดงแนวคิดสำคัญของเรื่อง รวมทั้งมีการใช้บทเพลงสื่อความหมายให้เห็นถึงสภาวะของสังคัม สถานะและพฤติกรรมของตัวละคร

ในเรื่องที่แสดงแนวคิดความไม่เป็นธรรมของสังคัม ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งกำหนดโดยสังคัมและเศรษฐกิจอยู่ในฉากชนบทที่เปลี่ยนแปลงไปในทางเสื่อม ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละคร คือ ดาวเรืองกับพ่อแม่อยู่ในฉากเมืองหลวงที่ทุกอย่างต้องซื้อหาด้วยเงิน แสดงด้วยบทสนทนาและคำบรรยายของคอรัส สื่อให้เห็นปัญหาของดาวเรือง บทเพลง “นกขมิ้น” ที่แสดงความโหยหาความรักแสดงผลของความขัดแย้งและแสดงเหตุของความตกต่ำของชีวิตดาวเรืองที่ต้องไปเป็นโสเภณีเด็ก

ในเรื่องที่แสดงการเรียนรู้ในสถานะและบทบาทของบุคคล ความขัดแย้งที่ส่งผลต่อพฤติกรรม การอยากเป็นมนุษย์ของหุ่นไล่กาใน 3 ส่วน ปรากฏพร้อมๆกันตั้งแต่เปิดเรื่อง คือ ความขัดแย้งระหว่างหุ่นไล่กากับสภาพแวดล้อม และความขัดแย้งระหว่างหุ่นไล่กากับอื่กา ความขัดแย้งภายในของหุ่นไล่กาเอง ที่อยากเป็นมนุษย์ ปรากฏในฉากทุ่งนา ส่วนการผจญภัยในป่าและในเมืองแสดงประสบการณ์ที่สร้างการเรียนรู้ จนหุ่นไล่

กาเห็นคุณค่าตามบทบาทหน้าที่ของตนว่าไม่ได้อยู่ไปกว่ามนุษย์ บทสนทนาในฉากเหล่านี้สื่อให้เห็นความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับตัวละคร บอกภูมิหลังของตัวละคร แสดงให้เห็นปฏิกิริยาของตัวละครที่มีต่อเหตุการณ์ และแสดงแนวคิดสำคัญของเรื่อง

2. หน้าที่ของภาษาในบทละคร

เมื่อศึกษาหน้าที่ของภาษาที่ใช้สื่อสารในบทละครที่สัมพันธ์กับการสื่อความหมายและคุณค่าของเนื้อหาของบทละคร ผู้วิจัยพบว่า ภาษาในบทละครทั้ง 5 เรื่อง ได้ทำหน้าที่ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

2.1. หน้าที่ด้านอารมณ์และความงาม

หน้าที่ของภาษาในหัวข้อนี้มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงให้ผู้อ่านหรือผู้ชมเกิดความรู้สึกร่วมและรับรู้ได้ว่าตัวละครมีบุคลิกลักษณะอย่างไรและอยู่ในอารมณ์ใดปรากฏในบทละครทั้ง 5 เรื่อง ดังนี้

ในเรื่อง *เจ้าลอ* บทสนทนาสามารถแสดงอารมณ์หลักของตัวเอกเด่นชัดและสัมพันธ์กับลักษณะนิสัยของตัวละคร โครงเรื่องและแก่นเรื่อง เราจะเห็น อารมณ์ 2 อารมณ์ คือ ความเคลือบแคลงสงสัย ซึ่งสัมพันธ์กับบุคลิกลักษณะนิสัยที่ขาดความมั่นใจในตัวเองของเจ้าลอและยังแสดงความขัดแย้งในตัวละครด้วย โดยให้ตัวละครย้อนถามตัวเองว่า “ข้าหรือไร้ค่า” คำถามที่เขารำพึงรำพันกับตัวเองอย่างหรือยังแสดงความหวาดหวั่นมากขึ้น เมื่อไม่มีใครเข้าใจ เขาก็ท้อแท้และสิ้นหวัง คำพูดเชิงตัดพ้อของเจ้าลอ ทำให้เห็นความสำคัญของความเข้าใจว่าสามารถช่วยให้ผู้ที่กำลังอ่อนแอสามารถเริ่มต้นชีวิตอย่างเข้มแข็งได้

ในเรื่อง *จันทโครพ* บทสนทนาแสดงอารมณ์หลักของตัวละครให้เข้าใจได้ว่า ความอยากรู้อยากลอง สื่อถึงลักษณะนิสัยช่างสงสัย ความโดดเด่นยิ่งทำให้ตัวละครโหยหาความรักและรู้สึกคับข้องใจ จนถูกชักจูงไปในทางที่ผิด หลงอยู่ในประสบการณ์ก่อนวัยอันสมควร เพราะขาดวุฒิภาวะ เมื่อเข้าใจความรักแท้และได้สำนึกผิดก็สายเกินไป คำพูดของจันทโครพที่พูดกับโมราถึงสิ่งที่เคยทำผิดพลาดในอดีตที่ว่า “ทุกอย่างมันเกิดขึ้นก่อนที่ที่จะเปิดผอบ ก่อนที่จะพบน้อง” การใช้คำว่า “ก่อน” ซึ่งเป็นคำบุพบทแสดงความสำคัญของอดีตที่แก้ไขไม่ได้ ทำให้ผู้ดูเห็นความสำคัญของเวลามากยิ่งขึ้น สะท้อนให้เห็นแก่นเรื่องของการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยและเวลาที่เหมาะสม ว่าทำให้ไม่สามารถแสวงหาความสุขที่ยั่งยืนได้

บทสนทนาและบทเพลง ในเรื่อง *มาลัยมงคล* สามารถแสดงอารมณ์หลักของตัวละครเอกเมื่อไม่เข้าใจสาเหตุของความทุกข์ ไม่สามารถหาหนทางดับทุกข์ในใจที่เต็มไปด้วยกิเลส อันประกอบไปด้วย ความโลภ หลงและโทสะ ซึ่งสัมพันธ์กับลักษณะนิสัยเห็นแก่ได้ ซึ่งเป็นต้นตอของความด้อยจริยธรรมทางเพศและการกดขี่ทางเพศ ความฟุ้งเฟ้อทางวัตถุและความโหยหารัก บทละครใช้คำและข้อความแสดงถึงความมัวเมาหลงใหลของตัวละครด้วยเสียงคอรัส ที่เอ่ยชื่อสินค้า “แบรด์เนม” อย่างเสียดสีให้ขบขัน เป็นการประชดประชันความมัวเมาหลงใหลในวัตถุของคนในสังคม ซึ่งรวมเอาตัวเอกเข้าไว้ด้วย

บทสนทนาและบทเพลงของบทละคร *พินิจฐาน...เอ๋ย* สามารถแสดงอารมณ์หลักของตัวเอก ให้เข้าใจได้ว่ามีความภูมิใจในวิถีชีวิตที่เพียงพอของชานา ซึ่งสัมพันธ์กับลักษณะนิสัยสมถะ แต่เมื่อการพัฒนาเข้ามาเบียดเบียน อารมณ์ก็แปรเป็นน้อยเนื้อต่ำใจ ลึนหวังและว้าเหว่ บทละครใช้เพลงพินิจฐาน...เอ๋ย ให้ดาวเรื่องรำพึงถึงความในใจที่ทุกข์ยาก หมดหนทางต่อสู้อย่างน่าเวทนา

ใน *หุ่นไล่กา* บทสนทนาสามารถแสดงอารมณ์หลักของตัวละครเอก ให้เข้าใจได้ว่ามีความคับข้องใจเพราะไม่พอใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และสภาพของตน ไม่เข้าใจคุณค่าของตน เมื่อหุ่นไล่กาได้ออกไปเรียนรู้เขาเกิดความเข้าใจว่าความกล้าหาญสามารถเอาชนะความกลัว และเห็นว่าความมีจิตใจที่ติงามเป็นสิ่งที่สามารถชนะสิ่งชั่วร้ายได้ ประสบการณ์ได้สร้างความรักที่อ่องท่งและความรักหน้าที่ ดังที่บทละครแสดงด้วยคำรำพึงกับตัวเองของเขาในช่วงท้ายเรื่อง

2.2 หน้าที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครและตัวละครกับผู้ดู/ผู้อ่าน

ในบทละครที่ศึกษา ภาษาจะทำหน้าที่เพื่อแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบของตัวละคร ซึ่งจะให้ความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครและทำให้ผู้ดู/ผู้อ่าน เข้าใจด้วย หน้าที่ทั้งสามอย่างจะปรากฏในบทสนทนาของบทละคร ดังนี้

ในเรื่อง *เจ้าล่อ* ตอนต้นเรื่องเจ้าล่อพยายามแสดงอำนาจให้ทุกคนเกรงกลัวเขา ด้วยคำพูดที่แสดงตนว่าอยู่เหนือผู้อื่นโดยคาดหวังว่าอีกฝ่ายจะยอมให้ ปฏิบัติการตอบรับของชาวบ้าน บ่งชี้การไม่ยอมรับอำนาจ ตอบโต้คำขู่ของเจ้าล่อ ผลก็คือเจ้าล่อยิ่งแสดงความพาลเกร นอกจากนั้นบทละครยังให้คอรัสพูดแทนเสียงวิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งก่อปฏิกิริยาให้เจ้าล่อได้หันมาพิจารณาตัวเอง ในขณะนั้น ผู้ดู/ผู้อ่าน จะได้พบว่าตัวตนที่แท้ของเจ้าล่อซับซ้อนกว่าที่ชาวบ้านมองแต่ไม่มีใครรู้ การย่อนถามตัวเองเป็นการยืนยันความเข้าใจ เมื่อเขารับรู้ความคิดติฉินของผู้อื่น การย่อนถามความหมายที่ผู้อื่นพูดถึงตนนั้น เป็นการยืนยันความเข้าใจของเจ้าล่อ ให้ผู้ดู/ผู้อ่าน ได้เห็นถึงความไม่มั่นใจของเจ้าล่อส่วนหน้าที่ด้านการตรวจสอบซึ่งจะตรวจสอบการสื่อสารระหว่างผู้

ส่งสารกับผู้รับสารที่เป็นผู้ดูว่าดำเนินอยู่อย่างไรนั้น ผู้วิจัยพบว่าภาษาที่ทำหน้าที่นั้นจะแทรกอยู่ในบางช่วงเป็นระยะเวลาลึ้นๆ เพื่อดึงความสนใจของผู้ดู ด้วยถ้อยคำหรือบทสนทนาด้วยโดยตรงทำให้ผู้ดู/ผู้อ่าน เกิดอารมณ์ร่วมไปกับเนื้อหาในละครและเป็นการดึงความสนใจให้เห็นตัวตนของความชั่ว และสนใจผลกระทบของตัวละครเอกมากขึ้น

ใน *จันทโครพ* หน้าที่ด้านการตอบรับของตัวละครปรากฏในบทสนทนาช่วงนำเรื่อง เมื่อจันทโครพอยากรู้อยากลองแต่ไม่มีใครสนใจให้ความเข้าใจที่ถูกต้อง การสั่งห้ามอย่างเด็ดขาดก็ยิ่งยั่วยู่ให้จันทโครพมีปฏิกิริยาอยากรู้อยากลองมากขึ้น ถ้อยคำที่คึกคะนองของกลุ่มเพื่อน ยิ่งชักจูง จันทโครพให้ตัดทวงความสุขโดยไม่หยุดยั้งจนติดเชื่อเอดส์ในที่สุด ในส่วนของหน้าที่ของภาษาด้านการตรวจสอบการติดต่อสื่อสารระหว่างตัวละครกับผู้ดู/ผู้อ่านนั้น ผู้วิจัยพบว่าบทละครให้คอรัสกล่าวย้ำประเด็นสำคัญของแนวคิดกับผู้ดูโดยตรงเพื่อให้ร่วมตระหนักในปัญหาซึ่งไม่ห่างไกลจากประสบการณ์

ใน *มัลลยมงคล* บทสนทนาของพระมัลลย์ เป็นปฏิกิริยาตอบรับการแสดงความปรารถนาของมาลาและมาลี ที่จะหลุดพ้นจากความทุกข์ คำพูดของมาลาและมาลีเป็นถ้อยคำวิงวอนขอร้อง ส่วนคำตอบของพระมัลลย์ชี้ว่าความหลงและการยึดสวรรค์เป็นทางออกแห่งทุกข์นั้นเป็นความเข้าใจที่ผิด พระมัลลย์จึงกล่าวแนะด้วยประโยคคำสั่งให้หันไปสู่วิปัสสนาที่ยิ่งใหญ่กว่า คือ นิพพาน แต่จะต้องเริ่มต้นด้วยการพิจารณากรรมของแต่ละคนให้เข้าใจตัวเองอย่างถ่องแท้เสียก่อน บทสนทนาในช่วงต่อมาแสดงการตอบรับของมาลาและมาลี ต่อการกระทำในอดีตที่ประกอบด้วยความหลงผิด เมื่อพระมัลลย์ชี้ว่าวิญญูณทั้งสองให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ผู้ดูก็จะได้พบว่าบทสนทนาของตัวละครทั้งสามที่ย้ำด้วยเสียงคอรัส คือ ความหมายหลักที่มนุษย์ได้ค้นพบ บทสนทนาได้ทำหน้าที่ยืนยันความเข้าใจของมาลาและมาลีให้ผู้ชมเห็นว่าเขาทั้งสองค้นหาคำตอบแห่งการหลุดพ้นจากความทุกข์ได้ เพียงแต่ตระหนักในบุญและบาปที่ตัวเองได้กระทำและให้อภัยกัน นั้นแสดงว่าทั้งสองเข้าใจคำสอนของพระมัลลย์ บทละครเรื่องมัลลยมงคลไม่มีการใช้ภาษาทำหน้าที่ด้านการตรวจสอบด้านการสื่อสารระหว่างตัวละครกับผู้ชม อาจจะเป็นเพราะว่าละครเรื่องนี้มุ่งโน้มน้าวผู้ชมให้คล้อยตามการรับรู้ของตัวละครมากกว่าและเนื้อหาที่มีความหนักแน่นเพียงพอแล้ว

บทร้องใน *พิชฐาน...เอย* แสดงผลร้ายของการพัฒนาที่สร้างความสิ้นหวังที่จะดำรงชีพด้วยเกษตรกรรมอันนำภาคภูมิใจมาก่อน เพลงพิชฐานที่ผู้ร้องไม่ได้วอนขอสิ่งใดนอกจาก “ขอไปตายเอาดาบหน้า” กระทบผู้รับทำให้รู้สึกสงสารและสังเวชชีวิตของชาวนาที่ถูกการพัฒนาเข้ามาเอาไรต์เอาเบรียบโดยไม่มีทางต่อสู้ นอกจากการเอาชีวิตรอดด้วยการไปหางานทำในเมืองหลวงซึ่งไม่ใช่วิถีชีวิตที่พวกเขาปรารถนาเลย บทละครยังใช้บทสนทนาของตัวละครเอก คือ ดาวเรือง แสดงการตอบรับต่อความผันแปรของชีวิตในเมืองหลวง เมื่อพ่อ

กับแม่ไม่มีเวลาให้กับดาวเรือง ก็พยายามชดเชยว่าจะให้วัตถุแต่ก็ต้องหาเงินมาเลี้ยงชีพเสียก่อน ปฏิบัติที่ตก
แก่ดาวเรือง ก็คือ ความว่าแหว

ในเรื่อง *พินฐาน...เอย* .ไม่มีการใช้ภาษาทำหน้าที่ด้านการตรวจสอบและยืนยันความเข้าใจด้านการ
สื่อสารระหว่างตัวละครกับผู้ดู อาจจะเป็นเพราะว่าการกระตุ้นอารมณ์ร่วมรู้สึกกับชะตากรรมของตัวละคร มีหน้า
หน้าเพียงพอแล้ว

หน้าที่ของภาษาในหัวข้อนี้ปรากฏในบทสนทนาช่วงนำเรื่อง *หุ่นไล่กา* เมื่อหุ่นไล่กาถูกอึกการังแก
เหยียดหยามดูถูกว่าทำอะไรพวกมันไม่ได้ เพราะไม่สามารถเคลื่อนไหวได้อย่างมนุษย์ ปฏิบัติการของหุ่นไล่กา
คือ ความขัดแย้งกับสถานะและบทบาทของตน หมดความภาคภูมิใจในตนเอง เขาจึงตั้งคำถามกับตัวเองซ้ำแล้ว
ซ้ำเล่า ปฏิบัติการของเขาทำให้ผู้ดู/ผู้อ่าน เข้าใจจุดอ่อนของตัวละคร บทละครทำหน้าที่ยืนยันความมุ่งมั่นของหุ่น
ไล่กา ในบทพูดกับเทวดา แสดงให้เห็นว่าหุ่นไล่กามีความต้องการที่จะเป็นมนุษย์อย่างมาก แม้ว่าจะต้องแลก
กับข้อแม้ที่ไม่สามารถกลับมาเป็นหุ่นไล่กาอย่างเดิมได้อีก คำพูดที่เทวดาเสนอข้อแม้ให้หุ่นไล่กาตัดสินใจเป็น
การย้ำความเข้าใจ ความต้องการของหุ่นไล่กา ที่อยากเป็นมนุษย์ได้อย่างชัดเจนขึ้น บทพูดเดียวในช่วงท้ายของ
เรื่อง เมื่อหุ่นไล่กาได้เรียนรู้คุณค่าของความกล้าหาญและความมีจิตใจที่ดีงาม แสดงการตอบรับต่อฉากท้องนา
ที่เขียวฉาบ เราได้เห็นว่าเขาสำนึกผิดที่ทิ้งทุ่งนาไปและไม่สามารถทำหน้าที่เฝ้าทุ่งนาได้ดีกว่าตอนเป็นหุ่นไล่กา
การกล่าวรำพึงกับตนเองแสดงถึงการเพิ่งได้เรียนรู้และค้นพบคุณค่าของตนเอง ปฏิบัติการตอบรับในตอนจบ
แสดงว่า เขาคิดได้ว่าหุ่นไล่กาเท่านั้นที่จะทำหน้าที่ดูแลให้ทุ่งนาเขียวขจี เขาจึงภูมิใจในการเป็นหุ่นไล่กา ข้อ
ความที่หุ่นไล่กา กล่าวรำพึงกับตัวเองในตอนท้ายของเรื่องแสดงถึงการเรียนรู้และค้นพบคุณค่าของตนเองนี้ให้
น่าพอใจให้ผู้ดู/ผู้อ่านได้เข้าใจว่า ความเป็นหุ่นไล่กาเป็นสิ่งมีคุณค่าในตนเอง ไม่มีสิ่งใดดีกว่าสิ่งใดอย่างตายตัว
คุณค่าของทุกอย่างขึ้นอยู่กับความเหมาะสมกับบทบาทและหน้าที่

2.3 หน้าที่ด้านการอ้างอิง

โดยทั่วไปหน้าที่ด้านการอ้างอิงของภาษาในบทละคร ทำหน้าที่เชื่อมโยงประสบการณ์ระหว่างผู้แต่ง
กับผู้รับ นอกจากจะสื่อให้ผู้ดูไม่ลืมหืมบริบทการสื่อสารที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง ยังทำให้เห็นความเป็นจริงใน
สังคมด้วย

ในบทละครทั้ง 5 เรื่อง มีการอ้างอิงด้วยภาษาสองส่วน คือ การอ้างอิงบทประพันธ์ที่มีชื่อเสียงใน
สมัยก่อน ที่ปรับให้เข้ากับการอ้างอิงความจริงในบริบททางสังคมของบทประพันธ์ นับว่าบทละครได้ใช้
ประโยชน์จากความคุ้นเคยต่อบทประพันธ์เดิม ให้ความเข้าใจต่อปัญหาอันผูกพันกับลักษณะสากลของมนุษย์

และยังไม่ห่างไกลจากยุคสมัยของผู้รับอีกด้วย

บทละครได้อ้างอิงชื่อตัวละครในบทประพันธ์เก่า แต่ได้ดัดแปลงลักษณะนิสัยบางส่วนเพื่อแสดงจุดอ่อนที่นำไปสู่ปัญหาของยุคใหม่ เช่น เจ้าลอไม่มีความมั่นใจในตนเอง ต่างจากพระลอที่ภูมิใจในความเป็นกษัตริย์ผู้มีบุญ ส่วนจุดอ่อนของพระลอยังคงอยู่ คือ ความอ่อนแอไม่สามารถชนะใจตนเองได้ ผู้สร้างบทได้นำสลาเทียรซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจราชะที่มีอยู่ในจิตใจพระลอในลิลิตมาอ้างอิง โดยได้ดัดแปลงให้สลาเทียรเป็นยาเสพติดที่มีอำนาจมอมเมาเจ้าลอ และดัดแปลง เพื่อน/แพง เป็นสัญลักษณ์ของความติงามที่เจ้าลอเผลอฝืนถึง การอ้างอิงนี้เชื่อมโยงให้เห็นว่าถ้า “บุกบัน” ต่อบัญญาอย่างเข้มแข็ง จะสามารถชนะกิเลสและสิ่งชั่วร้ายในสังคม บทบาทของพี่เลี้ยงในลิลิตพระลอ ดัดแปลงมาเป็นบทบาทเพื่อนของเจ้าลอในบทละครปัจจุบันว่า ชักนำได้ทั้งทางดีและชั่ว สอดคล้องกับแก่นเรื่องที่เสนอปัญหาของวัยรุ่น บทละครได้อ้างอิงบทบาทการเป็นแม่ของพระนางบุญเหลือที่มีความรักลูก มาดัดแปลงให้เป็นแม่ที่ใช้อำนาจและไม่รับฟังเหตุผลใดๆ แม่ที่ขาดความเข้าใจ ยิ่งกดดันให้ลูกเลือกเดินในทางที่ผิดง่ายขึ้นในสังคมปัจจุบัน ปู่เจ้าสมิงพรายในลิลิตที่ได้ใช้เวทมนต์คาถา ชักนำเจ้าลอสู่เมืองสอง ก็ได้ดัดแปลงเป็นผู้หลอกลวงอย่างชั่วร้าย ความเลวร้ายของปู่เจ้าในบทละคร จึงเท่ากับย้ำการอ้างอิงบริบทของสังคมที่เป็นจริงในปัจจุบันว่าบุคคลที่อ่อนแอจะตกเป็นเหยื่อของผู้ที่พยายามครอบงำผู้อื่นด้วยสารอันตราย เช่น ยาเสพติด บทละครอ้างอิงบทบาทของไก่แก้ว ในลิลิตพระลอให้เป็นไก่อัปลักษณ์ เพื่อปรับใช้นำเสนอประเด็นความหลงใหลจนไม่อาจรู้เท่าทันสิ่งชั่วร้ายในสังคม โดยเฉพาะยุคที่ยาเสพติดระบาดในหมู่เยาวชน

ใน *จันทโครพ* บทละครอ้างอิงวัย 12 ปี ของจันทโครพตรงกับนิยายคำกลอน แต่ได้ดัดแปลงเพิ่มพฤติกรรมความอยากรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของร่างกายและยังกับการเลี้ยงดูที่ผิด ยิ่งทำให้ตัวละครเอกอยากรู้อยากลอง ฉากการเปิดผอบเป็นฉากที่บทละครอ้างอิงเพื่อปรับประเด็นเรื่องกรรมและการไม่เชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ มาเป็นการรักษาสัตย์และการไม่พัฒนาทางปัญญาแม้มีการศึกษา บทบาทของโมราในเรื่องของความไม่มั่นคงทางด้านจิตใจโลเลและสับสน ปรับเปลี่ยนจากความมักมากในกามเพราะความใคร่ มาเป็นความหลงใหลในวัตถุนิยม และโมราก็สามารถชนะความหลงใหลนี้ได้ พร้อมให้อภัยและเข้าใจจันทโครพด้วยความรักแท้ แม้ว่าจันทโครพจะติดเชื่อโรคร้ายก็ตาม จันทโครพจึงมีกำลังใจที่จะมีชีวิตต่อไป บทบาทนางโมรา คือ ผู้ให้ความรัก ความเข้าใจ ซึ่งจันทโครพโหยหามาตลอดแต่ก็สายเกินไป ผู้สร้างบทแสดงให้เห็นว่าหากไม่มีความพลั้งพลาด ก็จะได้พบความเข้าใจและความรักแท้ในเวลาที่เหมาะสม จึงเท่ากับท้วงติงการดำเนินชีวิตโดยประมาทของคนในโลกแห่งความจริง บทละครได้อ้างอิงบทบาทพระเจ้าตาที่เป็นผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้และเป็นผู้มอบผอบให้กับจันทโครพ เหมือนกับในนิยายเพื่อเน้นย้ำประเด็นความไม่เชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่

ว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะนำพาเยาวชนเลือกเดินในทางที่ผิดโดยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ตลอดเชื่อมโยงให้เห็นว่า หากเยาวชนได้รับความรู้ความเข้าใจที่สอดคล้องกับโลกของความเป็นจริง ความเสี่ยงจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ก็จะลดลงได้

บทบาทของพระมาลัยใน *มาลัยมงคล* ที่ท่องไปทั้งนรกและสวรรค์ แล้วนำดวงวิญญาณที่ทุกข์ทรมาน ไปค้นหาหนทางดับทุกข์ แสดงการอ้างอิงบทบาทพระมาลัยในตำนานพุทธศาสนา เชื่อมโยงประเด็นปัญหาเอตลส์และปัญหาจริยธรรมทางเพศในสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อสื่อความหมายให้ผู้อ่านเห็นถึงแนวทางการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืนว่า ทุกสิ่งที่มีมนุษย์กระทำย่อมมีกรรมเป็นสิ่งที่กำหนด เมื่อบุคคลต่างตระหนักในบุญและบาปที่ตนกระทำ ย่อมเข้าใจสาเหตุและแก้ปัญหาได้ สอดคล้องกับแก่นเรื่องที่ใช้หลักธรรมคำสอนของศาสนาพุทธมากระตุ้นให้มีการเรียนรู้เหตุและแนวทางการดับทุกข์ เพื่อให้วัยรุ่นแก้ไขปัญหาด้วยสติ รู้จักควบคุมพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม รู้จักความรับผิดชอบต่อชีวิตตนและผู้อื่น เมื่อแสดงความเลวร้ายของการข่มเหงทางเพศ บทละครใช้ตัวละคร ปาเมลา กับ สรรมา อ้างอิงบทบาท เมฆลา กับ รามสูร มาดัดแปลงแสดงความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย สื่อความหมายถึงการทำร้าย เชื่อมโยงกับเหตุการณ์ข่มขืน เพื่อย้ำประเด็นการกดขี่ทางเพศในสังคมไทย การอ้างอิงต้นกัลปพฤกษ์กับต้นนิ้ว แสดงอำนาจของบริโภคนิยมโดยใช้วัตถุปรนเปรอให้เด็กทุกอย่างราวกับยุคพระศรีอารย์ แต่กลับเป็นการทำร้ายเด็ก ต้นกัลปพฤกษ์จึงกลายเป็นต้นนิ้วที่ลงทัณฑ์ผู้มัวเมากับราคะในสถานการณ์ของสังคมปัจจุบัน บทละครได้อ้างอิงภารกิจของนางฟ้าซึ่งมีหน้าที่รับใช้และรองรับอารมณ์เทวดาผู้ชาย ว่าเหมือนกับเป็นโสเภณี หรือหญิงบริการเพียงแต่อยู่บนสวรรค์เท่านั้น ย้ำให้เห็นว่าดินแดนมนุษย์และสวรรค์นั้นไม่ได้ต่างกันเลย และสามารถเชื่อมโยงถึงที่มาของปัญหาโสเภณี โรคเอดส์ และความเหลื่อมล้ำทางเพศในสังคมไทย

ผู้วิจัยพบว่าบทละครเรื่อง *พิชชฐาน...เอย* ได้อ้างอิงบทเพลงของชาวบ้านและชาวนา โดยได้นำความหมายดั้งเดิมของเพลงพื้นบ้านมาดัดแปลงเนื้อหาใหม่ เพื่อแสดงความขัดแย้งกับวิถีชีวิตที่เป็นเหยื่อของการพัฒนาให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้น การอ้างอิงบทเพลงพิชชฐานในบทละคร มีนัยยะสื่อถึงการสูญเสียชีวิตที่มีความสุข สะท้อนถึงประเด็นความไม่เป็นธรรมทางสังคม และสามารถกระตุ้นอารมณ์ของผู้รับ ผู้สร้างบทได้อ้างอิงบทเพลงเกี่ยวข้าวของชาวนาเพื่อย้ำถึงวิถีชีวิตของคนในชนบทที่มีชีวิตผูกพันกับธรรมชาติ ทำให้เห็นคุณค่าความเป็นอยู่ที่พอเพียง และความสุขในวิถีชีวิตดั้งเดิม การอ้างอิงบทเพลงแห่งนางแมวในประเพณีขอฝนของชาวนาในภาคอีสานของไทย ทำให้เห็นวิถีชีวิตของชาวนาที่ผูกพันกับทรัพยากรธรรมชาติมาเนิ่นนาน แต่เมื่อบทละครนำเพลงแห่งนางแมวมาเชื่อมโยงกับประเด็นความเอารอดเอาเปรียบของการพัฒนา การอ้างอิงนี้แสดงถึงความไม่เสมอภาคในสังคมไทยได้อย่างชัดเจน การอ้างอิงบทเพลงกล่อมเด็ก ที่สื่อความหมายถึงความรัก

ความเอื้ออาทรของพ่อและแม่ที่ขาดหายไป เชื่อมโยงถึงประเด็น ปัญหาครอบครัวของชาวชนบทที่อพยพเข้ามาขายแรงงานในเมืองหลวง เพลง “ นกขมิ้น ” จึงสะท้อนความเดียวดายของเยาวชนลูกหลานชาวนาได้อย่างชัดเจน เพลงแม่ศรีเป็นเพลงพื้นบ้านที่ผู้สร้างบทละครได้ใช้อ้างอิง บอกจุดจบชีวิตของดาวเรือง โดยตัดแปลงเนื้อเพลง กล่าวถึงหญิงที่น่ารังเกียจ ไม่มีความสวยงามให้ชื่นชม ย้ำประเด็นความไม่เป็นธรรมทางสังคมที่ทำลายชีวิตของคนจนในเมืองใหญ่

ผู้สร้างบทละครได้อ้างอิง ขนบนิทานที่สิ่งไม่มีชีวิตพูดคุยได้และกลายเป็นคนได้ใน *หุ่นไล่กา* โดยให้หุ่นไล่กาเป็นมนุษย์ สามารถสื่อประเด็นการค้นพบคุณค่าของบทบาทหน้าที่ ด้วยการเรียนรู้ของบุคคล บทบาทของเทวดาและปีศาจ อยู่บนพื้นฐานของความเชื่อในขนบนิทาน การอ้างอิง คุณค่าเรื่องความกล้าหาญและการมีจิตใจที่ดีงามของมนุษย์ แสดงความสำคัญของคุณธรรม ในขณะที่หุ่นไล่กาได้เรียนรู้ สื่อความหมายมาถึงผู้ดู/ผู้อ่าน ให้คำนึงถึงการประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

กล่าวได้ว่าภาษาในบทละครของโครงการสื่อชาวบ้าน (คณะละครมะขามป้อม) ได้ทำหน้าที่ในการสื่อสารที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของบทละคร คือ สร้างความเข้าใจเนื้อหาอย่างชัดเจน ดังที่หน้าที่ภาษาด้านอารมณ์และความงาม นั้นสัมพันธ์กับลักษณะนิสัย โครงเรื่องและแก่นเรื่อง ส่วนหน้าที่ภาษาด้านตอบรับของตัวละคร หน้าที่ด้านการตรวจสอบ และหน้าที่ด้านการยืนยันความเข้าใจ ก็เป็นหน้าที่ที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครและตัวละครกับผู้ชม และ หน้าที่ภาษาด้านการอ้างอิงก็จะเชื่อมโยงบทละครให้เข้ากับบริบทของเรื่องและโลกแห่งความเป็นจริง หน้าที่ทั้ง 3 ประการ ส่งผลให้ผู้ดู/ผู้อ่าน เข้าใจความหมายและประจักษ์คุณค่าของบทละคร ที่สร้างอารมณ์ร่วมอันเป็นคุณค่าทางความงามและสร้างความตระหนักในภัยของความเสื่อมทางวัฒนธรรม ควบคู่กับคุณสมบัติในการแก้ปัญหาที่สอดคล้องกับโลกที่เป็นจริง อันเป็นคุณค่าทางจริยธรรม

ข้อเสนอแนะ

น่าจะมีการศึกษาหน้าที่ภาษาในวรรณกรรมประเภทอื่นและในบทละครทั่วไป โดยเฉพาะบทละครทางโทรทัศน์ ซึ่งเผยแพร่ต่อประชาชนอย่างกว้างขวาง